

Hitne medicinske intervencije u pomoćstvu

U hitne intervencije spadaju ona bolesna stanja koja zahtijevaju brzo, ozbiljno i smišljeno pružanje prve pomoći, jer od ispravne pomoći često ovisi spas bolesnika.

Među urgentne medicinske slučajeve spadaju one bolesti koje se naglo pojave.

U ovom članku su ukratko opisane neke od naglo nastalih bolesti kao i način za pružanje prve pomoći kad se one pojave.

Sa načinom kako se pruža hitna medicinska pomoć na brodu, treba da je upoznat svaki školovani pomorac.

Ovakove bolesti koje naglo nastupe u formi akutnog oboljenja iznenade okolinu i bolesnika jer se pojave neočekivano kod osoba koje su do malo časa prije normalno izgledale. Čovjek se odjednom teško osjeća, a zatim se onesvjesti i pada. Među najteže nagle bolesti ubrajamo moždanu kap (apopleksija), srčanu kap (infarkt) i začepljenje plućne arterije (embolija). Kod moždane i srčane kapi čovjek se nalazi često u besviesnom stanju, koje stanje treba razlikovati od obične nesvjestice. Kod začepljenja plućne arterije svijest je očuvana. Kod srčane kapi i kod plućne embolije pacijent osjeća bolove u grudima. Ovo su teška oboljenja koja obično smrtno završavaju, pa ukoliko naslućujemo da se o istima radi treba hitno zatražiti liječničku pomoć.

MOŽDANA KAP (*apoplexia cerebri*). Kod moždane kapi odnosno moždanog krvarenja pacijent odjednom osjeti naglu bol u glavi, pada u nesvijest i prelazi u komu. Pojavi se zgojenje, lice je crveno a disanje je produbljeno. Kadkad

nastupa povraćanje. Krvni tlak je povišen a puls usporen. Dolazi do paralize udova i jednog dijela tijela (hemiplegia). Neki bolesnici puštaju mokraću i stolicu. Zjenice su nepravilne a reakcija je izmjenjena. Slični simptomi kao kod apopleksije pojavljuju se i kod začepljenja arterije u mozgu koje začepljenje nastaje uslijed embolije ili tromboze moždanih krvnih žila.

Pomoć. Potpuno mirovanje i ležanje uz lagano podignutu glavu. Ako je bolesnik nemiran treba davati sredstva za smirenje. Morfij izbjegavati. Bolesniku se daje udisanje kisika pomiješanog sa 1—3% CO² (uglični dioksid). Ako je tlak jako visok daje se pendiamid, aldomet, thelupan i ostala sredstva za sniženje tlaka.

SRČANA KAP (*srčani infarkt*). Kod srčane kapi dolazi do začepljenja arterija u srcu uslijed embolije ili tromboze istih.

Kod srčanog infarkta pojavi se bol u predjelu srca i grudne kosti. Bolovi se šire u ramena i ruke i to više u lijevu stranu. Puls je ubrzan i nepravilan. Tlak krvi je snižen. Bolesnik je blijed, guši se i znoji se. Kod jednog dijela bolesnika dolazi do nesvjestice i šoka.

Pomoć: Apsolutno mirovanje u krevetu. Protiv bolova daju se luminal, novalgin, heptanon, morfij i slična sredstva za ublaživanje bolova. Kod nemirnih bolesnika daje se largaktil, prazine i ostala sredstva za smirenje. Oomgučiti inhalaciju kisika. Zabraniti pušenje.

ZACEPLJENJE PLUĆNE ARTERIJE (*embolija plućnih arterija*). Zacepljenje arterije mogu prouzrokovati ugrušci krvi zatim zrak, mast i paraziti koji uđu u arteriju. Kod zacepljenja velike arterije u plućima nastupa trenutačna smrt. Ako bolesnik momentalno ne umre on postaje nemiran, dobija vrtoglavicu i grčeve. Osjeća jaku bol u grudnom košu. Disanje je teško kao kod gušenja. Puls je ubrzan, tlak je nizak, a pacijent je blijed. Bolesnik pada u šok.

Pomoć. Bolesniku treba dati inhalaciju kisikom, zatim od lijekova atropin-sulfat i papaverin hidroklorid. Kad prođe kriza daju se sredstva protiv zgrušavanja krvi (heparin, dikumarol i sl.) Za smirenje bolova propisuju se preparati opijuma.

Kod ovih teških akutnih oboljenja dok liječnik ne stigne treba bolesnika smjestiti u krevet sa podignutim uzglavljem, otkopčati odjeću, i postaviti hladne obloge na glavu odnosno grudi. Ukoliko se pacijent nalazi u besvijesnom stanju ne smije se davati nikakove napitke i ne poduzimati nikakove zahvate prije nego li se dobiju savjeti od stručnog lica.

ANGINA PECTORIS. Kod pektoralne angine pojave se bolovi u predjelu srca koji se šire u lijevu ruku ili lijevo rame. Bolovi nastupaju uz osjećaj stezanja u grudima, pojavi se strah i nemir. Ova srčana bolest nastaje uslijed grča krvnih žila koje opskrbljuju srce sa krvlju.

Pomoć. Ležanje, apsolutno mirovanje a od lijekova se daju novospazmin, papaverin, panopin, aminofilin i slična sredstva.

BRONHIJALNA ASTMA. Ona nije akutna bolest ali se može pojaviti kao akutan napad. Očituje se uz teško disanje pri čemu se kod izdisaja čuje hroptanje uz prizvuk zvižduka. U napadaju astmatičar ne može da leži nego mu je lakše kad sjedi ili stoji.

Pomoć. Asthmophilin, dimidril-calcium, dexamethason, adrenalin, efedrin i slično.

PADAVICA (*epilepsia*). Kad se čovjek naglo sruši te se pojave grčevi sa trzajima, nesvjestica, krvava piana na usta, široke zjenice i bez reakcije na svjetlo te se bolesnik još k tome pomokri i onečisti, tada imamo pred sobom slučaj padavice.

Pomoć. Pod glavu i tijelo staviti meku podlogu da se izbjegnu povrede dok traju grčevi. Između zubi staviti drvenu daščicu da ne pregrize jezik. Raskopčati odjeću i staviti hladni oblog na glavu. Kad se bolesnik osvijesti podaj mu čašu vode ili čaja. Od lijekova daje se edion, luminal, brom, femiton, mysoline. Dijeta treba da je masna i neslana. Treba izbjegavati alkohol i tekućine.

Padavici je sličan **HISTERIČNI NAPAD**. Poznaje se po tome što se histeričar ne ugriza za jezik i za vrijeme napada plače, viče ili se smije i baca naokolo. Zienice se skupljaju na svjetlo, a kod padavice su ukočene. Kod histerične osobe ne dolazi do mokrenja i puštanja izmeta.

Pomoć. Pacijenta postaviti na meki ležaj da se ne izudara. Polijevati ga vodom. Djelovati u smislu psihičkog smirenja. Ako se napad produžuje uputno je prestrašiti ga sa smještajem u duševnu bolnicu i zaprijetiti mu se sa bolnim injekcijama. Histerija je češća kod žena, a kod muškaraca nastupa u većoj mjeri za vrijeme ratnih napora i strahota.

NAGLO LUDILO (*Psichoze*). Psichoza se može očitovati na način da pacijent odjednom dobije zamračenje svijesti. Postaje bijesan, lomi, ruši oko sebe i onasan je za okolinu, ne prepoznaje ljude oko sebe i neda se riječima umiriti.

Pomoć. Treba pozvati u pomoć nekoliko snažnih ljudi te ga razoruzati ako ima kod sebe uboiti oružje, zatim ga treba čvrsto povezati u sputnicu (u stezalju) osobito nose i ruke da mu se onemogućiti kretanje. Ukoliko je moguće dadu mu se sredstva za smirenje (largaktil, narcophynal) te ga što prije uputiti u duševnu bolnicu.

Kod psichoza treba obratiti pažnju na alkoholizam (delirium tremens) te ako se radi o pijancu koji je ostao bez alkohola treba mu dati njegov obrok rakiie ili vina. Isto tako akutne psichoze mogu nastupiti kao posljedica visoke temperature pa se zato treba uvjeriti o eventualnom febrilnom stanju pacijenta (toplomjer). Ove dvije mogućnosti treba imati u vidu kod nastupa psichoza.

AKUTNA OBOLJENJA TRBUŠNIH ORGANA. — Kad se pojave nagli bolovi u trbuhu praćeni sa jakim blijedilom (anemijom) i općom slabošću moramo pomišljati na krvarenje trbuha, koje je nastalo uslijed prsnuća čira na želucu ili na dvanaesto-palčanom crijevu. Kod prsnuća čira

obično dolazi do povraćanja te se u izbljvku vidi krvavi sadržaj tamnije boje.

Ako kod žene nastupe jaki bolovi u trbuhu i anemija mora se osim na prsnuće čira misliti na vanmateričnu trudnoću.

Žestoki bolovi u trbuhu, bolna osjetljivost trbušnog zida, povišena temperatura, a bez bljedoće kože i sluznice vode na pomisao da bi se moglo raditi o upali potrbušnice (*peritonitis*). Sličnu sliku prouzrokuje *upala slijepog crijeva* (*appendicitis*). Kod slijepog crijeva bolovi su usredotočeni povrh pupka i u donjem dijelu trbuha s desne strane.

Prva pomoć. — Kod navedenih smetnja na trbušnim organima treba bolesnika što prije predati u ruke kirurga. Dok se to izvrši ne smije se davati hrana i piće. Na trbuh treba staviti hladan oblog. Ako su bolovi neizdrživi treba davati sredstva za umirenje bolova.

ZAPLETAJ CRIJEVA (*ilcus*). Karakterističan znak za ovu bolest je taj da bolesnik nemože imati stolicu niti puštati vjetrove. Osim toga osjeća jake bolove i nadutost u trbuhu uz povraćanje.

Prva pomoć. Na trbuh staviti tople obloge dati sredstva za smirenje i što brži transport do kirurga.

KILA (*hernija*). Ona se obično pojavljuje u formi okruglog izbočenja pod kožom i to u predjelu prepone ili pupka. Kilu obično sačinjava trbušna maramica. Međutim, se dogodi da u kilu upadne i komad crijeva. Ako se otvor oko kile stisne, crijevo se uklješti i sadržaj u njemu nemože da prolazi. To je *ukliještena kila* (*hernia incarcerata*). Uslijed toga nastupaju isti simptomi kao i kod zapaljenja crijeva, te bolesnika treba što prije uputiti kirurgu.

Pomoć. U međuvremenu davati sredstva za smirenje bolova. Kilu uhvatimo sa prstima desne ruke i pokušamo da je bez veće sile polako utisnemo natrag u trbuh. Ako ne ide bolesnika poslati u bolnicu.

ŽUČNI NAPAD. Kad se pojave nagli bolovi ispod desnog rebranog luka, koji se šire u desno rame i leđa moramo pomišljati na napad (kolike) sa strane žučnih kamenaca.

Pomoć. Postaviti vruće obloge na jetru, a od lijekova davati novospasmin, opispažmin, papaverin, panopin, i slične preparate.

BUBREŽNI NAPAD. Nagli bolovi sa grčevima u donjem predjelu leđa, a koji se šire prema dolje i odgovaraju u spolne organe upućuju nas na napade bubrežnih kamenaca.

Pomoć. Vrući oblog u predjelu bubrega ili vruća kupka. Za smirenje grčeva daje se fenalgot, navisan, narcophenol i slično.

TERAPIJA MIGRENE. Kod migrene koja dolazi uz jaku glavobolju kao i kod neuralgičnih bolova u glavi bolesnika legnemo u krevet, osiguramo mir i postavimo oblog na glavu, topli ili hladni tj. onaj koji bolje podnaša. Osim toga dajemo jaku crnu kafu, a od lijekova amidopirin, fenacetin, luminal, ergoffen forte, bellalunal te ostala sredstva za ublažavanje bolova, kao eukodal, panopin i morfij. Ako je migrena skopčana sa povraćanjem sve ove lijekove dajemo u formi čepića u čmar, ili u obliku injekcije.

POROĐAJ NA BRODU. Iz bilo kakvog razloga može se dogoditi da trudna žena neočekivano porodi na brodu. To se obično događa na putničkim brodovima, gdje se u većini slučajeva nalazi liječnik i on preuzme porod. Porod može preuzeti primalja ili neka iskusna žena, koja kao majka posjeduje izvjesnu praksu. Međutim, ako dođe do takve situacije, da je porod nastupio na brodu gdje nema nikakvog stručnog lica osim brodske posade tada je sticanjem okolnosti dužnost posade da netko između njih pomogne ženi pri porodu.

Pomoć. Čim se sazna da trudna žena osjeti curenje vode iz spolnog organa i da osjeti porođajne bolove treba roditelju odmah postaviti na krevet i pod nju prostrijeti čiste sterilne plahte (kompresse) koje se nalaze u apoteci ili u ormariću za prvu pomoć. Lice koje pomaže pri porodu treba da opere i dezinficira ruke sa alkoholom ili jednom tinturom. Kod ovoga moramo se strogo pridržavati asepsa. Asepsa je postupak kojim se u medicini sprječava mogućnost zaraze ili zagađenja radnog polja i svega što se pri radu upotrebljava.

Asepsa se postizava sterilizacijom i postupkom kojim se uništavaju svi živi mikroorganizmi (kuhanjem u vreloj vodi, djelovanjem vodene pare visoke temperature i sl.).

Dijete na krevetu izađe iz majke i leži među njenim nogama. Dijete je preko pupkovine kroz rodnicu (vaginu) spo-

jeno sa posteljicom u majci. Treba pripremiti pupčanu vrpcu, ako je ima u broskoj apoteci ili se pak napravi od gaze. Uzmu se škare iz ormarića za prvu pomoć te se vrpca i škare strogo dezinficiraju u alkoholu, jodu ili lizolu. Pupkovina se čvrsto podveže od prilike 3—4 cm daleko od pupka djeteta. Drugu takvu povescu treba postaviti na pupkovinu par centimetara daleko od prve poveske. Između ove dvije presiječe se pupkovinu sa škarama.

Ako je dijete modro ili blijedo pa ne plače i ne miče se, znači da je ono obamrlo. U takvom slučaju treba djetetu otvoriti usta i sa maramicom ili aspiratorom ukloniti sadržaj iz usta koji se sastoji iz sluzi i tečnosti. Odmah zatim treba sprovesti umjerno disanje po jednom od poznatih metoda za reanimaciju. Dijete se također može staviti i u toplu vodu, a po grudima ga zalijevati hladnom vodom. Nadalje dijete se može uhvatiti lijevom rukom za noge te ga podignuti tako da mu glava visi dolje. U takvom položaju treba ga lagano dlanom desne ruke lupati po leđima. Oživljavanje obamrlog djeteta se provada sve dotle dok srce kuca i dok dijete ne počne samo disati.

Pupak se prekrije sa sterilnom gazom i dijete povije. Dijete se smjesti u toplu prostoriju. Majka obično poslije pola sata izbaci posteljicu (placenta) kroz spolni organ. Ako posteljica ne izlazi, a žena pri tom još i krvari treba masirati maternicu kroz trbušni zid. Ako ni tada posteljica ne izlazi treba je istisnuti snažnim pritiskom ruke na maternicu u smjeru prema zidnici i prema dolje. Ne smije se poseljicu potezati za pupkovinu, koja visi iz rodnice (vagine). Majku treba dobro utopljiti te joj dati čaj, kafu, mliječko i ostala okrepljujuća sredstva. Ako je porod komplikovan te je stanje majke i djeteta teško i ugroženo treba što brže doći do stručnog lica koje će preuzeti porod.

POBAČAJ. Ukoliko dođe kod trudne žene do spontanog krvarenja iz spolnih organa tada postojí sumnja na abortus (pobačaj) ili prerani porođaj. Ženu treba leći, osigurati joj mir i tišinu, ne davati joj sredstva za čišćenje, dati joj najviše 8 kapi tinkture opij 3 puta dnevno. Ako se ima pri ruci lutotest, proesteron te E-vitamin tada se mogu i ovi upotrebiti pri liječenju abortusa (pobačaja). Ako je krvarenje jole jače, žena spada u hitnu liječničku negu.

DIZMENOREJA je menstruacija koja se pojavljuje uz iake i teške bolove te za suzbijanje istih daje se belladonna, fenolol, belasekal.

Kod žena mogu nastupiti iaka krvarenja i izvan vremena trudnoće. Ako žena oslabi i iako probliedni treba je hitno predati u ruke liječnika, jer je tu laik potpuno nemoćan.

NAGLE BOLESTI OKA mogu nastupiti:

1. — uslijed upale šarenice i zrkastog tijela (*iridocyclitis*).

Simptomi bolesti. — Zienica je na bolesnom oku uska, oko je crveno, vid je oslabljen, bolovi u oku.

2. — Uslijed napalo nastale tvrdoće oka: *akutni glaukom*.

Simptomi: zienica je široka na bolesnom oku, oko je crveno, iaka bol u oku i u glavi, vid je oslabljen ili iščezao, kadkad povraćanje.

3. — Uslijed povrede ili stranog tijela, koje se je zabilo u rožnicu ili spojnicu oka.

Simptomi: Bolesnik osjeća da ga u oku grebe, ne može oko otvoriti, postoji jaki suzotok i osjećaj boli.

4. — Zbog upale rožnice.

Simptomi: Rožnica je zamućena, vid je oslabljen, zienica je nešto uža, postoji suzotok i bolna osjetljivost oka.

Terapija: Kod svih ovih bolesti treba oko pregledati sa dječnom lampom i klopke izvnuti. Ukoliko se pri tome nađe trunak pod kapkom ili na rožnici treba ga odstraniti onako kako je opisano u časopisu »Nashe more« br 3/57., pod naslovom »Sprječavanje i liječenje očnih bolesti u pomorstvu«.

Ako vidimo da je zienica uska i mutna treba u oko ukapati kapi 1% otopine atropina 2—3 puta dnevno, a oko povezati. Bolesnika smjestiti u krevet i utopljiti ga te mu davati aspirin.

Kod slučaja gdje se vidi da je zienica široka i mutna treba u oko ukapavati 2% otopinu pilokarpina svaka 2 sata, oko povezati, bolesnika smjestiti u krevet, a protiv bolova davati sredstva za smirenje (plivadon, hetpanon, petantin i sl.).

Kod upale rožnice ukapavati 1% otopinu atropina te u oko stavljati dexametazon-neomycin kapi ili penicilinsku mast odnosno neki drugi antibiotik. Svakog oćnog bolesnika treba čim prije predati u ruke specijaliste za oćne bolesti.

Na ovom mjestu opisana je također upala pluća, angina, čir na koži, panaricij i morska bolest koje kad se pojave iziskuju pravovremene intervencije i ako ne ugrožavaju neposredno život bolesnika.

UPALA PLUĆA: (*pneumonija*) jest bolest koju najčešće izaziva bacil pneumokokus. Upali pluća pogoduje hladno vrijeme pa se zato češće pojavljuje zimi i u rano proljeće. To je uopće jedno od najčešćih oboljenja.

Simptomi: Temperatura do 40° C i preko, drhtavica i glavobolja, opća slabost, kašalj uz sukrvasto iskašljavanje, povraćanje, probadanje u grudima, teško disanje, puls je ubrzan do 120 otkucaja u minuti. Mogu nastupiti smetnje u probavi, buncanje, halucinacije i delirij a kao komplikacije mogu se pojaviti upala porebrice te upala srca i moždanih ovojnica.

Profilaksa: U zimsko doba i vrijeme hladnijih dana treba oblačiti toplu odjeću i izbjegavati prehladu.

Terapija: Sulfonamidi, antibiotici, a za srce ako treba dati se kofein, strihnin, strofantin. Udisanje kisika. Svjež zrak, lagana hrana, voće. Protiv besanice davati sredstva za spavanje.

ANGINA. Jest bolest koja se očituje sa upalom krajnika (*tonsila*) te njihove okoline kao što su meko nepce i ždrijelo. Ona nastupa većinom uslijed prehlade, raznih kemijskih para ili uslijed infekcije sa streptokokima ili stafilokokima. Čovjek osjeća u grlu bol kad guta zatim peckanje i bockanje uz opće simptome infektivnih bolesti. U tonzilama se mogu vidjeti žučkasti čepići, a mogu se stvarati i sivobelkaste membrane kao i gnojni apscesi u tonzilama. U teškoj formi može nastupiti upala dna usne šupline, te se proces može prenijeti i na grudni koš. Takve slučajeve treba hitno operirati. Inače obična kataralna angina prođe za 3—5 dana.

Terapija: Tekuća hrana, mirovanje u krevetu, hladni oblozi oko vrata, ispiranje ustiju, injekcije penicilina po 400.000 jedinica za par dana.

ČIR (*turunkulus*) nastaje kao posljedica infekcije sa klicama (koki) te se pojavljuje kao crvena a kasnije žuta i bolna krvava na koži.

Terapija: topli oblozi, sulfamidi, antibiotici (penicilin i dr.). Kad je čir dozreo treba ga sterilnim nožem rasjeći isprazniti, posuti sa sulfamidskim praškom ili premazati antihičskom masti (Ichtvol) te staviti sterilni zavoj.

ZLIĆ (*Panaricij*). To je gnojna upala na prstima ruke, osobito na vrhu prstiju. Najčešće se pojavljuje kao posljedica rube sa nekim predmetom. Pojavljuje se sa jakim bolovima i oteklinom prsta. Upala se može proširiti i u dubinu te prouzrokovati upalu tetiva, pokosnice zglobova uslijed čega šaka postaje sakata.

Terapija: Nekoliko puta dnevno tople kupke šake, premazivanje sa sulfamidskom masti. Primjenjivati antihičku terapiju. Kad je panaricij sazreo treba ga sterilnim nožem rasjeći, isprazniti sadržaj te staviti sulfamidski prašak i sterilni zavoj.

MORSKA BOLEST (*Thalassopathia*) Morska bolest spada među tzv. »Kinetoze« koje nastaju uslijed poremećaja vegetativnog nervnog sistema u smislu mućnine i povraćanja kod ljudi koji putuju brodom, avionom, autobusom i željeznicom. Za morsku bolest odgovoran je vestibularni aparat u unutarnjem uhu, a na povraćanje ponešto djeluje oko, osjetni živi u tijelu, trbušni organi, psihički faktori i mali mozak.

Da je zdravom uhu sjedište za povraćanje u vezi sa putovanjem govori činjenica koja dokazuje da su osobe koje su gluhonieme i prema tome bolesne na ušima, otpornije prema kinetozama.

Kod morske bolesti pojavljuje se blijedilo, hladno znojenje, slina, mućnina i konačno povraćanje raznog intenziteta. Žene su osjetljivije od muškaraca. Ako mućnina i povraćanje dulje traju mogu pacijenta dovesti u stanje kolapsa.

Profilaksa: Umierena, kompaktna i dobro začinjena hrana. Preporučuje se izbjegavanje duhana i alkohola. Leći na leđa ili potrbuške te fiksirati predmete u daljini pogledom — horizont, planinu, zvijezde. Da bi čovjek postao otporniji prema kinetozama preporučuje se fiskulturna aktivnost, sport i vježbe na lulaćkama, ali sa malo uspjeha.

Terapija: Atropin, scopolamin, barbiturati. Postoje razni preparati protiv morske bolesti kao meklizin, ciklozin, proklorperazin, a od domaćih lijekova se upotrebljava navisan, aerosan, diadril, movibon i ostale slične lijekove. Sva se ova sredstva uzimaju prije putovanja, a prema uputama koje su uz lijek priložene.